

Engler Ágnes, Markos Valéria, Major Enikő

Párkapcsolati mintázatok és a gyermekvállalás

Bevezetés

A magyar társadalom gondolkodását tekintve alapvetően családközpontú, értéként tekint a gyermekvállalásra, a családi kapcsolatokra. Az 1980-as évek után egyre inkább kirajzolódó negatív népesedési tendencia magában foglalta a házasságok számának visszaesését, a válások számának emelkedését és a csökkenő gyermekvállalási hajlandóságot, markáns (napjainkig tartó) javulást a 2010 utáni időszak hozott. Ennek ellenére a kutatások azt találták, hogy az elmúlt negyven évben a házasság megítélése mindvégig kedvező, magas az ideálisnak vélt és a tervezett gyermekek száma (lásd például S. Molnár 2011; Kapitány és Spéder 2018; Engler 2018; Kopp és Skrabski 2020). A társadalmi közgondolkodás ugyanakkor egyre inkább megengedővé vált a nem házas együtt élőkkel és a házasságon kívüli gyermekvállalással szemben (lásd többek között Kapitány és Spéder 2018). Az élettársi kapcsolat a korábbi években válás vagy megözvegyülés után volt választott együttélési forma, az 1990-es évektől azonban a házasságkötést megelőző (próbaházasság) vagy akár helyettesítő együttélési formává vált (Kapitány és Spéder 2018; Murinkó és Spéder 2021). S. Molnár (2011) rámutatott arra, hogy a házasság továbbra is preferált a népesség körében, a házasságot megelőző együttélés tekintetében viszont sokkal megengedőbb a közvélemény. Ezt bizonyították Engler (2018) egyetemista fiatalok között végzett vizsgálatai is: bár a fiatalabb korosztály későbbre tolja házasságkötési szándékát, alapvetően házasságban gondolkodik, részben együttélést követően, részben a megfelelő párral azonnali házasodási elhatározással.

A 2010-es évektől a magyar társadalom közvélekedése a párkapcsolatokról és a családalapításról a statisztikai adatokban is újból tükröződni látszik. A házasságok száma negyvenéves csúcson, a válások száma hatvanéves mélyponton van, a gyermekvállalási hajlandóságot mutató teljes termékenységi arányszám a 2010-es mélypontról Európa más országaiban nem tapasztalható mértékű javulásnak indult (Kapitány és Spéder 2018).

Hazánkban a tervezett gyermekek száma magas. A Hungarostudy 2013-as adatfelvételi hullámában (Susánszky és Szántó 2013) a gyermekes fiatalok közt az átlagos gyermekszám 1,77, a körükben tervezett gyermekek száma a már meglévő gyermekek beszámításával együtt 2,04. Azok esetében, akik még a gyermekvállalás előtt állnak, ez az érték 1,85. A kutatás eredményei megerősítették, hogy a magyar fiatalok továbbra is inkább hagyományos elveket vallanak, a mintába került fiatalok legnagyobb része szerint (98,1%) az tekinthető családnak, amikor „két ember házasságban él, és gyermeket nevel”, valamint 91,9 százalék szerint amikor „két különböző nemű ember él együtt élettársként, és gyermeket nevel”. Az is látható azonban, hogy a válaszadók 68,1 százaléka számára nincs kiemelt jelentősége a házasságkötésnek a gyermekvállalás előtt.

A magasan kvalifikált nők nagyobb eséllyel lépnek házasságra, és az együttélések is nagyobb eséllyel végződnek házassággal azon párok esetében, amelyeknél legalább az egyik diplomás (Lundberg és Pollak 2015). Míg a tanulmányok elhúzódtását a felsőfokú végzettségűek viszonylag rövid időn belül kompenzálják párkapcsolataikban, a tervezett gyermekek megszületésében ez kisebb eséllyel valósul meg, különösen a nők esetében. A diplomás nők később szülik meg első gyermeküket (Götmark és Andersson 2020; Veroszta és Györgyi 2021; Cheng és mtsai 2022), ami a többedik gyermek megszületésének esélyét csökkenti. Ennek ellenére a felsőfokon kvalifikáltak körében több gyermek születik, mint az érettségizetteknél.

Mind a stabil párkapcsolat kialakulásában, mind a gyermekvállalásban szerepe van a megfelelő partner megtalálásának. A különböző felmérések (mint például a Magyar Ifjúság kutatássorozat) egyre növekvő arányú egyedülálló fiatalra hívják fel a figyelmet. Rövid (2018) úgy véli, a párkapcsolati formák változása, a családalapítás kitolódása és az iskolai végzettség növekedése kedvez a szingli életforma elterjedésének, ami ritkább esetben szándékos törekvés. Engler (2018) már említett kutatása szerint például a fiatalok jelentős többsége vágyik párkapcsolatra, és a megkérdezés idején egyedülálló válaszadók is csaknem mindannyian biztosan szeretnének gyermeket vállalni. Hasonló eredményre jutott a legutóbbi, 2020-as Magyar Ifjúság kutatás, amelyben a megkérdezés idején az

egyedülállók 6 százaléka utasította el a házassodás gondolatát, mintegy 90 százalékuk pedig biztosan tervez gyermeket (Engler és Pári 2021).

A gyermekvállalási szándék és a párkapcsolati státusz között szoros összefüggés mutatható ki. Kapitány és Spéder (2018) szerint a párkapcsolat hiánya vagy megléte, annak stabilitása és formája jelentős hatással van a magánéleti tervekre, azon belül kiemelten a gyermekvállalásra: házasságban vagy stabil párkapcsolatban ugyanis világra jönnek a tervezett gyermekek, sőt, még több gyermek születik. A hazai statisztikai adatok szerint házasságban több gyermek születik, mint házasságon kívül, s a gyermekeknek több mint a fele házasságba érkezik. Összességében tehát elmondható, hogy a párkapcsolati formák közül leginkább a házasság kedvez a családalapításnak és családbővítésnek, és az egyedülállók sem zárkoznak el előre, ha megtalálják a megfelelő partnert.

Tanulmányunkban a párkapcsolati mintázatok és a gyermekvállalási hajlandóság összefüggéseit vizsgáljuk a Hungarostudy 2021 adatbázisának segítségével.

Módszerek

Elemzésünkben a 18–40 éves megkérdezettek kétezer fős mintájának válaszait tartalmazó almintából a párkapcsolatra és a gyermekvállalásra vonatkozó kérdéseket használjuk, valamint a főkérdőív demográfiai blokkját.

Vizsgálatunkban egyváltozós statisztikai elemzéseket (alapmegoszlások) és kétváltozós elemzéseket is végeztünk, utóbbiakat keresztábra-elemzés és varianciaanalízis segítségével. Vizsgált változóink jellemzően nominális mérési szintűek voltak, így alapvetően keresztábra-elemzésekkel kerestük a változók közötti statisztikai összefüggéseket. A keresztábra-elemzésnél minden esetben feltüntettük a Pearson-féle khi-négyzet (χ^2) statisztikai próba szignifikanciaértékét, míg a varianciaanalízis esetén az Anova-teszt szignifikanciaértékét jelöltük.

Az egy- és kétváltozós statisztikai eljárások mellett többváltozós modelleket is alkalmaztunk, ennek célja a magyarázó változók függő változóra gyakorolt hatásának vizsgálata volt. A logisztikus regressziós modell esetén az $\exp(B)$ és a szignifikanciaértékeket egyaránt feltüntettük. A logisztikus

regressziós vizsgálat elvégzéséhez folytonos és dummy változókat használtunk, utóbbiakat a következőképpen kódoltuk: nem (0 = nő; 1 = férfi), házasságban él (0 = nem él házasságban; 1 = házasságban él), élettársi kapcsolatban él (0 = nem él élettársi kapcsolatban; 1 = élettársi kapcsolatban él), egyedül él, párkapcsolattal (0 = egyedül él, nincs párkapcsolata; 1 = egyedül élő, párkapcsolattal), településtípus (0 = község, nagyközség, város; 1 = megyeszékhely, főváros), iskolázottság (0 = felsőfokú végzettségnél alacsonyabb; 1 = felsőfokú végzettség vagy doktori fokozat), anyagi helyzet (0 = átlag alatti vagy átlagos nettó havi jövedelmű; 1 = átlag feletti nettó jövedelmű), vallásosság (0 = nem vallásos, vagy nem gyakorolja a vallását egyházban; 1 = egyházban gyakorolja vallását), van-e gyermeke (0 = nincs gyermeke; 1 = van gyermeke).

Mivel tanulmányunk célja a gyermekvállalási hajlandóság alakulásának vizsgálata a párkapcsolati állapot szerint, a következőkben a felvétel idején meglévő kapcsolatstátuszok szerint kialakított csoportok jellemzőit mutatjuk be. A csoportok kialakításához a következő kérdésnél megadott válaszlehetőségeket vettük figyelembe: „Mi az Ön családi állapota? Kérem, hogy a tényleges állapotot mondja, ne a hivatalost.” A válaszadók az alábbi opciók közül választhattak:

- nőtlen, hajadon, nincs élettársa;
- nőtlen, hajadon, élettárssal él;
- házas, házastárssal él;
- házas, élettárssal él;
- házas, de külön élnek, nincs élettársa;
- elvált, nincs élettársa;
- elvált, élettárssal él;
- özvegy, nincs élettársa;
- özvegy, élettárssal él.

Hipotézisünk szerint a családalapítási és családbővítési tervek és megvalósulásuk szoros összefüggést mutat az egyén aktuális párkapcsolati helyzetével. Feltételezésünk szerint a kapcsolati stabilitás növeli a gyermekvállalási hajlandóságot, illetve több gyermek vállalásának hajlandóságát.

Eredmények

A párkapcsolati formák szociodemográfiai jellemzői

A korábban ismertetett párkapcsolati státuszok szerint kialakított csoportok alapján a válaszadók jól besorolhatók *a házasságban élő*, az *élettársi kapcsolatban élő*, illetve az *egyedül élő* kategóriákba (amelyek ebben az esetben lényegében az egy vagy külön háztartásban élésre mutatnak rá a kapcsolati jelleg mellett). Az ezzel a három csoporttal végzett elemzések szerint az egyedül élők nem viselkednek homogén egységként, mivel a (nem együttéléssel járó) párkapcsolat befolyásolhatja a családalapítási terveket. Ezért a kérdőív másik részében megkérdezett párkapcsolati vonatkozást („Van-e párkapcsolata, vagy nincs?”) felhasználva kettébontottuk az egyedül élők csoportját.

Az így kialakult vizsgálandó almintáink részben a jogi értelemben vett családi állapotot, részben a háztartási jellemzőt mutatják, az egyedül élők esetében kiegészülve az aktuális kapcsolati állapottal (1. táblázat).

A csoport megnevezése	Családi állapot, háztartási/ párkapcsolati jellemzők	Fő	%
Házasságban él	Házas, a házastársával él	504	25,3
Élettársi kapcsolatban él	Nőtlen/hajadon, élettárssal él Házas, de más élettárssal él Elvált, élettárssal él Özvegy, élettárssal él	520	26,1
Egyedül élő, párkapcsolattal	Nőtlen/hajadon, nincs élettárs, és van párkapcsolata Házas, de külön élnek Nincs élettársa de van párkapcsolata Elvált, nincs élettársa, de van párkapcsolata Özvegy, nincs élettársa, de van párkapcsolata	242	12,2
Egyedül élő, egyedülálló	Nőtlen/hajadon, nincs élettárs és nincs párkapcsolata Házas, de külön élnek, Nincs élettársa és nincs párkapcsolata Elvált, nincs élettársa és nincs párkapcsolata Özvegy, nincs élettársa és nincs párkapcsolata	725	36,4
Összesen		1991	100,0

1. táblázat: A vizsgált csoportok jellemzői (létszámuk, százalékos arányuk, n = 1991)

Az alminták demográfiai hátterét (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, vallásosság) megvizsgálva a khi-négyzet-próba alapján minden esetben szignifikáns különbségeket tapasztalunk. A részletes adatok bemutatásától eltekintve összefoglaljuk az alminták jellemzőit.

A házasságban élők csoportjában nagyobb arányban fordulnak elő nők, a harmincas éveikben járó válaszadók, akik leginkább kisebb településen élnek (városban vagy községben). Az iskolázottság tekintetében hasonló arányban rendelkeznek alap-, közép- és felsőfokú végzettséggel. Az élettársi kapcsolatban élő válaszadók körében a férfiakhoz képest magasabb arányban jelennek meg a nők. A válaszadók többsége 30 és 39 év közötti, alap- vagy középfokú végzettséggel rendelkezik, és városban él, bár a fővárosban és a községben élők is magas arányban képviseltetik magukat ebben a csoportban.

Az egyedül élő párkapcsolattal rendelkezőknek több mint a fele férfi, legnagyobb arányban a húszas éveikben járók, középfokú végzettségűek és városban élők tartoznak ide. Az egyedül élő egyedülállóak legnagyobb arányban férfiak, 18 és 29 év közöttiek, középfokú végzettséggel rendelkeznek, és városban élnek, ugyanakkor magas a községben és megyeszékhelyen élők aránya is.

Az ideális és tervezett gyermekszám alakulása a párkapcsolat jellege szerint

A gyermekszám alakulását a négy csoporton belül vizsgálva egyértelműen látszik, hogy az átlagos gyermekszám a házasságokban a legmagasabb (1,51), az élettársaknál jóval kevesebb, de valamennyire meghaladja a mintaátlagot (0,79), a másik két almintában viszont jóval alatta marad (2. táblázat). A kapcsolat megléte, illetve stabilitása tehát növeli a gyermekvállalás esélyét, illetve a gyermekek számát.

	Gyermekek nevelők		Átlagos gyermekszám
	aránya (%)	száma (fő)	
Házasságban él	77,9	392	1,51
Élettársi kapcsolatban él	44,6	229	0,79
Egyedül élő, párkapcsolattal	5,4	13	0,11
Egyedül élő, egyedülálló	7,5	54	0,13

2. táblázat: A gyermekek száma és százalékos aránya a párkapcsolatok alapján elkülönült csoportokban (khi-négyzet-próba, szignifikanciaszint = 0,000)

A megkérdezettek részéről ideálisnak vélt, valamint az általuk tervezett gyermekszám eltér a megkérdezés idején fennálló valós állapottól (már világra jött gyermekek száma), kérdés, hogyan alakul csoportonként az ideális, a vágott és a megkérdezés idejéig realizált gyermekszám.

A házas válaszadók ideális családképében jelenik meg a legtöbb gyermek, átlagosan 2,26 (3. táblázat). Őket azonban nem az egy háztartásban élő partnerrel rendelkezők, hanem a kapcsolatban lévő egyedül élők követik, méghozzá szorosan, 2,24 átlagos gyermekszámmal. Az egyedül élő egyedülállók 1,88 gyermeket tartanak ideálisnak, amely ugyan a legkisebb átlag ebben a sorban, ám demográfiai szempontból még ez is magasnak mondható. A magyar társadalomban rendszeresen magasra mért ideális gyermekszám a házasságban élőknel ugrik tehát a legmagasabbra, ugyanakkor a nem egy háztartásban, de kapcsolatban élő válaszadók magas gyermekszámra vonatkozó elképzelése külön figyelmet érdemel – kérdés, vajon a konkrét terveknel ugyanilyen családcentrikusak-e.

A gyermekvállalási tervek vizsgálatánál fontos hangsúlyozni, hogy a gyermeket nevelők esetében *a további* tervezett gyermekszámot rejtí az adatsor, míg a gyermekteleneknél az összes tervezett gyermek számát.

	Realizálódott átlagos gyermekszám	Ideálisnak vélt átlagos gyermekszám	(További) tervezett átlagos gyermekszám
Házasságban él	1,51	2,26	1,59
Élettársi kapcsolatban él	0,79	2,14	1,75
Egyedül élő, párkapcsolattal	0,11	2,24	2,08
Egyedül élő, egyedülálló	0,13	1,88	1,91
Összes válaszadó	0,65	2,09	1,84

3. táblázat: Realizálódott, ideális és tervezett gyermekszám a vizsgált csoportokban (átlag, Anova-teszt = 0,000, minden oszlopban)

A megkérdezés idején a legkevesebb gyermekkel rendelkező, párkapcsolatban lévő egyedül élők nemcsak az ideális családképben vizionálják a legtöbb gyermeket, hanem a saját életükben is. A jóval nagyobb lélekszámú egyedül élő egyedülállók elképzelése elmarad mögöttük. A társ hiánya valószínűsíthetően nemcsak személyes terveiket bizonytalanítja el, hanem az ideális képet is beárnyékolja.

Ennél meglepőbb az élettárssal élők elképzelése: esetükben valamennyivel több gyermek tervezése lenne várható, hiszen komoly párkapcsolat mellett több mint a felüknek még nincs utódja). A házások 80 százalékánál már megvalósult átlagosan 1,51 gyermek magyarázza a további tervek alulmaradását. Mivel ők a megszületett gyermekeiken felül kalkulálnak további utódokkal, azok tervezett száma értelemszerűen kisebb, mint a gyermektelenek potenciálisan még megszületendő utódaié. Azonban a házas válaszadók megszületett gyermekei szám-átlagának és a további tervezett átlagnak az összege (3,1!) messze felülmúlja az általuk ideálisnak vélt gyermekszámot – ehhez hasonló példát más kapcsolati csoportban nem látunk. A látszólagos ellentmondásnak az lehet az oka, hogy a családban az ideális gyermekszámot vizsgáló kérdés az össztársadalmi modellre vonatkozik, míg a tervezett gyermekszámra vonatkozó kérdésre adott válasz a saját élethelyzetet figyelembe vevő egyéni döntést tükrözi.

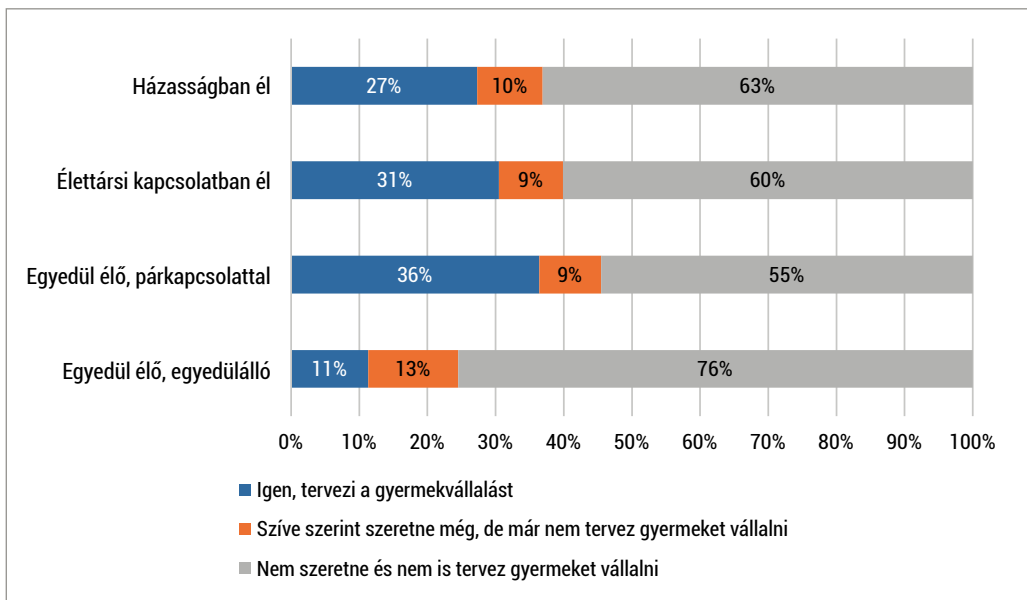
Mindezek alapján a családalapítási tervek (ideális és tervezett gyermekszám) és a kapcsolat vélt előrehaladása (az együtt járástól az együttélésen át a házasságig) nem minden esetben mutat egyértelmű összefüggést. Feltételezésünk alátámasztásához a közeljövőre vonatkozó kérdésnél („Tervez-e gyermeket a következő öt évben?”) találjuk meg a várt egyenes arányosságot: a házások 95 százaléka, az együtt élők 90 százaléka, az egyedül élő kapcsolatban lévők 55 százaléka és a pár nélküli egyedül élők 35 százaléka válaszolt egyértelmű igennel e kérdésre.

A családalapítási és családbővítési elképzelésekből egyértelműen látszik, hogy a házas válaszadók a „népesedési listavezetők”, mivel a megszületett gyermekek száma, illetve az ideális és az összesen tervezett gyermekszám is esetükben a legmagasabb. A „kvázi házas” együtt élők elmaradnak tőlük a megvalósulás és a tervek szintjén, sőt bizonyos pontokon az együtt járók is megelőzik őket. A pár nélküli egyedül élők alacsonyabb (óvatosabb?) becslései indokolhatók az élethelyzetükkel (tudniillik jelen pillanatban nincs kivel tervezni), de a függetlenségi elképzeléseikkel is.

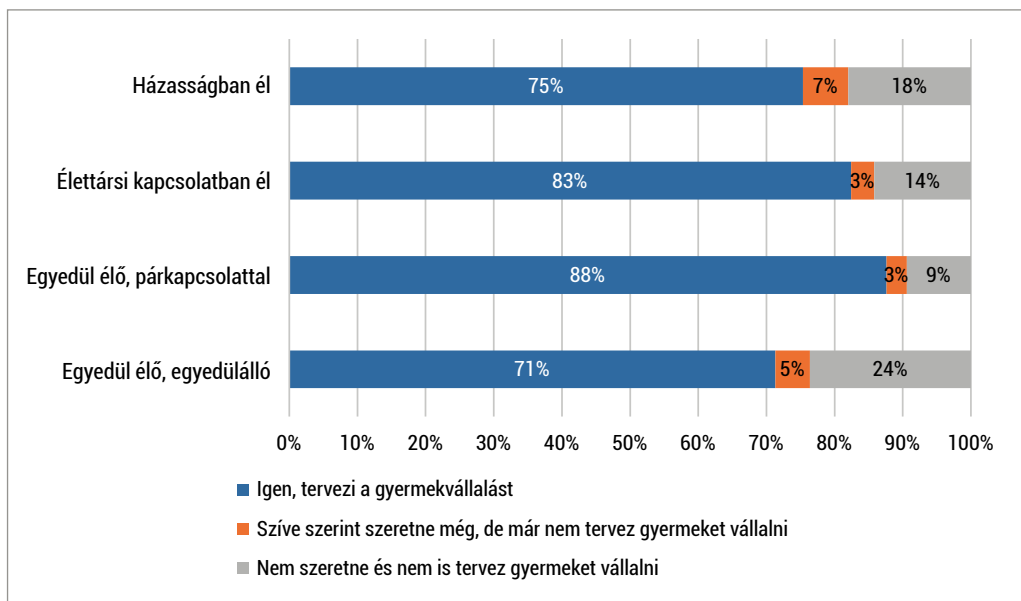
Az eredmények alapján elmondható, hogy a gyermekvállalási kedv és a párkapcsolati státusz közötti összefüggés a tervek „megragadhatósága” mentén változik. Az *általánosságban* megfogalmazott ideális gyermekszám nagyobb mozgásteret nyújt a párkapcsolatban élők elképzeléseinek, de a *konkrét, rövid távú terv* a párkapcsolati formák feltételezett erősségi fokozata szerint rendezi a mutatókat.

Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati státusz és a nevelt gyermekek száma szerint

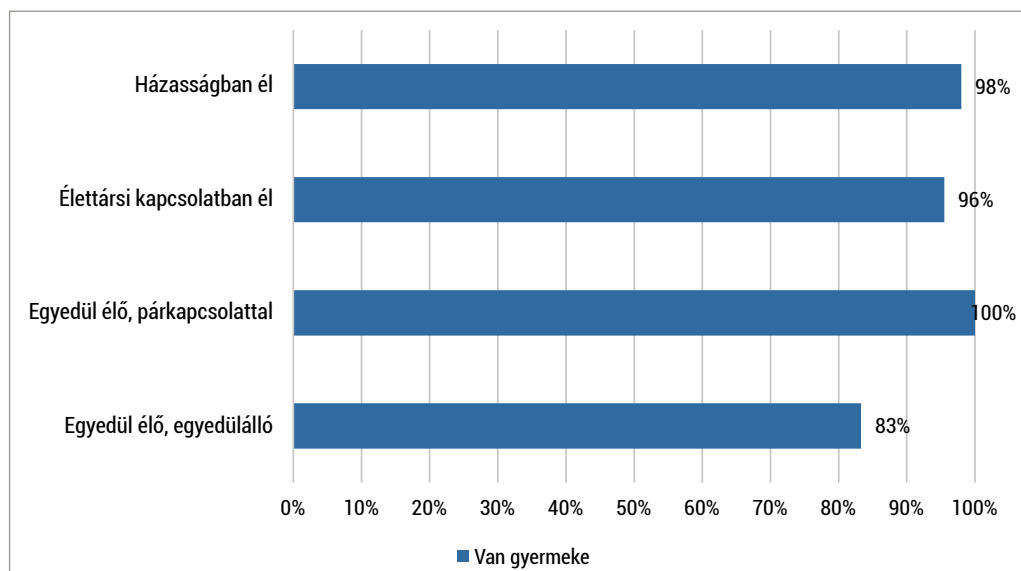
Az előző gondolatmenetet folytatva egy másik kérdés segítségével figyeljük meg, hogyan befolyásolhatja a (további) gyermek(ek) vállalását az egyes almintákban az, hogy él-e már gyermek a háztartásban. Az „Ön szeretne és tervez is még gyereket vállalni?” kérdésre felelve az igen és a nem mellett olyan választ is meg lehetett jelölni, amely szerint a vágy és a lehetőség kioltja egymást (szíve szerint szeretne, de már nem tervez) (1. és 2. ábra). Ez utóbbi lehetőséget mind a négy csoportban viszonylag kevesen jelölték meg (10% körül), leginkább a gyermekesek. A gyermeket nevelő egyedül élő és egyedülálló válaszadók körében nemcsak ez a válaszkategória emelkedik ki a többiekhez képest (13%), hanem a „nem szeretne és nem tervez” opció is kiugrik. Ez a gyermeküket egyedül nevelők számos egyéb nehézsége mellett a további gyermekvállalásról való lemondásra, illetve a körülötte lévő bizonytalanságra is rámutat. Figyeljük meg a hozzájuk hasonló, de párkapcsolattal már rendelkező gyermekes egyedülállók optimistább becslését!

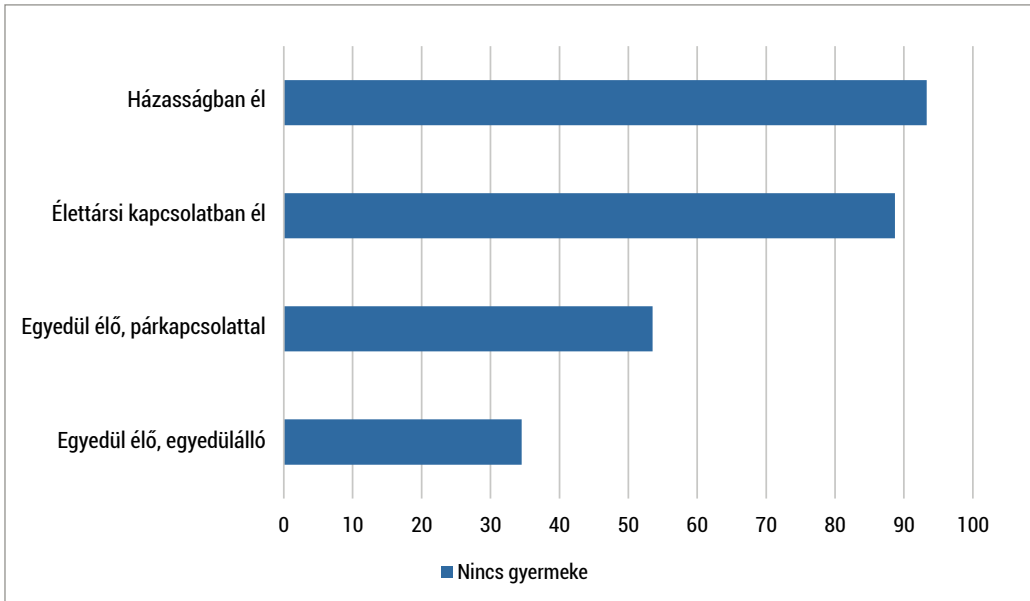
1. ábra: A gyermekkel rendelkezők gyermekvállalási tervei párkapcsolati állapot szerint (n = 661, khi-négyzet-próba, szignifikanciaszint minden almintában = 0,000)

2. ábra: A gyermekkel nem rendelkezők gyermekvállalási tervei párkapcsolati állapot szerint (n = 1161, khi-négyzet-próba, szignifikanciaszint minden almintában = 0,000)

3. ábra: A következő öt évben gyermeket tervezők aránya; akiknek már van gyermekük (n = 175, khi-négyzet-próba, szignifikanciaszint = 0,250)

4. ábra: A következő öt évben gyermeket tervezők aránya; akiknek még nincs gyermekük (n = 809, khi-négyzet-próba, szignifikancia szint = 0,000)

A gyermektelen egyedülállók között szintén inkább a párkapcsolattal rendelkezők tervezik biztosan a gyermekvállalást (az itt megjelenő 202 főnek közel a 90 százaléka), míg a partner nélküli egyedülállók kevesebben (az 585 fő 71 százaléka). Már a korábbiakban is megfigyelhettük a párkapcsolatban lévő egyedül élő magas családalapítási hajlandóságát; ebben a kérdésben is – mind a gyermekesek, mind a gyermektelenek többi csoportjával összehasonlítva – kimagaslik az elkötelezettségük.

A gyermekvállalási tervekben a házasok és élettársak elképzelései hasonlóan alakulnak. Ebben az összefüggésben először haladják meg a házasok terveit az élettársi kapcsolatban élők tervei: a gyermektelen együtt élők 7 százalékkal, a gyermekesek 3 százalékkal magasabb arányban terveznek gyermeket. Azonban, ha a következő öt évre vonatkozóan tesszük fel ezt a kérdést, két lehetőséget (igen, nem) felkínálva, ismét változik a kép. A 3. és 4. ábra a tanulmányunk alaphipotézisét rajzolja ki, miszerint a kapcsolati (vélt) stabilitás növekedésével növekszik a gyermekvállalási hajlandóság is, s mint látható, ez a már megszületett gyermektől függetlenül így van. A belátható jövőt tekintve a házasok biztosak a (további) gyermekvállalásban (függetlenül a meglévő gyermekek

számától), őket szorosan követik az együtt élők. Az egyedülállók közül a már gyermekesek emelkednek ki a terveikkel.¹

Az alábbiakban logisztikus regressziós módszerrel vizsgáljuk, hogy milyen szociodemográfiai tényezők befolyásolják az öt éven belül tervezett gyermekvállalást. A regressziós modellben a függő változónk tehát az öt éven belüli gyermekvállalás terve volt, míg a magyarázó változók a nem, az életkor, a párkapcsolati státusz, a településtípus, az iskolázottság, az anyagi helyzet, a vallásosság és hogy a megkérdezettnek van-e gyermeke.

A multikollinearitás kiszűrése érdekében megvizsgáltuk, hogy milyen összefüggést mutat a párkapcsolati státusz változó (házasságban él; élettársi kapcsolatban él; egyedül élő, párkapcsolattal; egyedül élő, egyedülálló) a regressziós modellbe bevont dummy² és folytonos változókkal (4. táblázat).

Ahogy korábban említettük, a házasságban élő válaszadók jellemzően nők, harminc év felettiek, leginkább kisebb településen élnek (városban vagy községben). Közel harmaduk felsőfokú végzettséggel rendelkezik, ami szignifikánsan magasabb arány a többi párkapcsolati csoporthoz képest, továbbá körükben legmagasabb az átlag feletti jövedelmi helyzetűek, a vallásosok és a gyermekesek aránya.

Az élettársi kapcsolatban élő válaszadók körében kissé magasabb arányban jelennek meg a nők, mint a férfiak. A válaszadók átlagéletkora alacsonyabb, mint a házasságban élőké (harmincegy év), ők is elsősorban nagyobb településen élnek, és közel felük gyermekes. A házasoknál csekélyebb arányban rendelkeznek felsőfokú végzettséggel, valamivel kisebb arányuk átlag feletti jövedelmi helyzetű, és körükben alacsonyabb a vallásosok aránya is, de szignifikánsan magasabb, mint az egyedül élőkénél.

Az egyedül élő párkapcsolattal rendelkezőknek több mint a fele férfi, átlagéletkoruk huszonöt év, ők képezik a legfiatalabb korcsoportot a többi almintához képest. Jellemzően kisebb településen élnek, és ötödüknek van

1 Meg kell jegyeznünk, hogy erre a kérdésre a korábbiaknál kevesebben adtak választ, ezért a gyermeket nevelő egyedülállók esetében az előbbieknél alacsonyabb elemszámok jutottak (4 és 6 fő), ami torzíthatja az eredményt.

2 Dummy változók: nem, házasságban él, élettársi kapcsolatban él, egyedül élő, párkapcsolattal, településtípus, iskolázottság, anyagi helyzet, vallásosság, van-e gyermeke; folytonos változó: életkor.

felsőfokú végzettsége. Többségük átlag feletti jövedelemmel rendelkezik, és vallásos. Ebben a csoportban a legalacsonyabb a gyermekesek aránya.

Az egyedül élő egyedülállók jellemzően férfiak, átlagéletkoruk huszonhat év. Többségük kisebb településen él, felsőfokú végzettséggel mindössze 16 százalékuk rendelkezik. Jellemzően átlag feletti jövedelmi helyzetűek, és a többi almintával összevetve körükben a legalacsonyabb a vallásosak aránya. A gyermekesek aránya 7,5 százalék.

	Házasságban él	Élettársi kapcsolatban él	Egyedül élő, párkapcsolattal	Egyedül élő, egyedülálló	Szignifikancia szint
Nem	Férfi: 36,7 Nő: 63,3	Férfi: 48,5 Nő: 51,5	Férfi: 55 Nő: 45	Férfi: 62,2 Nő: 37,8	0,000
Életkor	Átlagéletkor: 33,47	Átlagéletkor: 31,04	Átlagéletkor: 25,03	Átlagéletkor: 26,47	0,000
Településtípus	Nagyobb településen él (főváros vagy megyeszékhely): 37,7 Kisebb településen él (kisebb város, község): 62,3	Nagyobb településen él (főváros vagy megyeszékhely): 45 Kisebb településen él (kisebb város, község): 55	Nagyobb településen él (főváros vagy megyeszékhely): 38,8 Kisebb településen él (kisebb város, község): 61,2	Nagyobb településen él (főváros vagy megyeszékhely): 42,6 Kisebb településen él (kisebb város, község): 57,4	0,083
Iskolai végzettség	Alap- és középfok: 68,3 Felsőfok: 31,7	Alap- és középfok: 70,1 Felsőfok: 29,9	Alap- és középfok: 80,2 Felsőfok: 19,8	Alap- és középfok: 83,9 Felsőfok: 16,1	0,000
Anyagi helyzet	Átlagos vagy átlag alatti: 27 Átlag feletti: 73	Átlagos vagy átlag alatti: 32 Átlag feletti: 68	Átlagos vagy átlag alatti: 30,9 Átlag feletti: 69,1	Átlagos vagy átlag alatti: 29,7 Átlag feletti: 70,3	0,579
Vallásosság	Nem gyakorolja a vallást: 61,7 Vallásos: 38,3	Nem gyakorolja a vallást: 67 Vallásos: 33	Nem gyakorolja a vallást: 70,8 Vallásos: 29,2	Nem gyakorolja a vallást: 72,7 Vallásos: 27,3	0,001
Utód	Van gyermeke: 77,9 Nincs gyermeke: 22,1	Van gyermeke: 44,6 Nincs gyermeke: 55,4	Van gyermeke: 5,4 Nincs gyermeke: 94,6	Van gyermeke: 7,5 Nincs gyermeke: 92,5	0,000

4. táblázat: A párkapcsolati státusz alminták demográfiai jellemzői (n = 1990, khi-négyzet-próba, százalékos megoszlások, az életkor esetén az átlag feltüntetésével)

A következőkben az említett kétértékű háttérváltozóknak az öt éven belüli gyermekvállalásra kifejtett hatását vizsgáljuk logisztikus regressziós módszerrel (5. táblázat).

A válaszadó férfiak és nők rövid távú gyermekvállalási tervei mentén nem találtunk szignifikáns különbséget. Az életkor mint magyarázó változó viszont meghatározónak tűnik, hiszen látható, hogy minél idősebb a válaszadó, annál nagyobb eséllyel tervezi öt éven belül a gyermekvállalást. A párkapcsolati státusz szerint szignifikáns különbségeket találtunk a tervek tekintetében. A regresszióba bevont referenciacsoporthoz, azaz az egyedül élő egyedülállókhöz képest minden csoport szignifikánsan nagyobb eséllyel tervez utódot. Legnagyobb eséllyel a házasságban élők terveznek gyermeket a közeljövőben, őket követik az élettársi kapcsolatban élők és a párkapcsolatban élők.

Míg a településtípus nem befolyásolja a gyermekvállalási terveket, addig az iskolázottság szerepe jelentősnek bizonyul. Kirajzolódik, hogy a magasabb – elsősorban a felsőfokú – iskolai végzettségűek szignifikánsan nagyobb eséllyel terveznek gyermeket a következő öt évben, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők. Az anyagi helyzet is összefüggést mutat a tervekkel, jellemzően az átlagos vagy átlag alatti jövedelemmel rendelkezők terveznek rövid időn belül gyermeket vállalni. Az eredmények szerint a vallásosság jelentős felhajtóerőt jelent az öt éven belüli gyermekvállalásban. Az, hogy a válaszadó gyermekes vagy gyermektelen, szignifikánsan nem befolyásolja az öt éven belüli gyermekvállalási terveket.

Magyarázó változók	Exp. B.	Szignifikanciaszint
Nem	,723	0,190
Életkor	1,149	0,000
Házasságban él	9,709	0,000
Élettársi kapcsolatban él	11,428	0,000
Egyedül élő, párkapcsolattal	5,145	0,000
Településtípus	,889	0,648
Iskolázottság	5,575	0,000
Anyagi helyzet	,311	0,000
Vallásosság	2,115	0,007
Gyermek	2,528	0,105
Nagelkerke R négyzet	0,592	

5. táblázat: Az öt éven belüli gyermekvállalás tervére ható okok (logisztikus regressziós exp(B)-k és szignifikancia szint, n = 1990; referenciacsoport: egyedül élő egyedülállók)

Megbeszélés

Tanulmányunk célja a párkapcsolati státusz és a gyermekvállalási hajlandóság vizsgálata volt. Igazolást nyert hipotézisünk, mely szerint a családalapítási, családbővítési tervek és megvalósulásuk szoros összefüggést mutatnak az egyén aktuális párkapcsolati helyzetével. A párkapcsolat megléte, illetve hiánya alapvetően meghatározza a magánéleti terveket, emellett a kapcsolat stabilitása, formája is iránymutató (Kapitány és Spéder 2018). A vonatkozó kutatásoknak megfelelően (Kapitány és Murinkó 2020; Kopp és Skrabski 2020) abból indultunk ki, hogy a partnerkapcsolat stabilitását, mélységét, távlatát a kapcsolatban meghozott, különböző „fokozatú” döntések körvonalazzák, mint például a jogilag egy párrá nyilvánítás, az összeköltözés vagy az együtt járás.

Eredményeink szerint a kapcsolat stabilitása egyértelműen növeli a gyermekvállalás esélyét, hiszen az átlagos gyermekszám és az ideálisnak vélt átlagos gyermekszám is a házasságokban a legmagasabb (1,51 és 2,26), illetve a házasságban élő fiatal, 18-40 év közötti felnőttek 95 százaléka tervez öt éven belül újabb gyermeket vállalni.

Az öt éven belüli gyermekvállalásra ható tényezők közül kiemelkedik az életkor, a párkapcsolati stabilitás, az iskolázottság, az anyagi helyzet és a vallásos attitűd. A logisztikus regressziós eredmények szerint az idősebb, a stabilabb párkapcsolati formában élő, a magasabb iskolázottságú, ugyanakkor a kedvezőtlenebb jövedelmi helyzetű és a vallásos válaszadók terveznek a legnagyobb eséllyel gyermeket vállalni öt éven belül. Eredményeinkben beigazolódott az a tendencia is, hogy a vallásosság pozitív hatással van a gyermekvállalásra, így az öt éven belüli gyermekvállalásra is (Tárkányi 2006).

Összefoglalás

Megállapításaink rávilágítottak arra, hogy a párkapcsolati csoportokból egyértelműen a házasságban élők emelkednek ki, mind a már megszületett gyermekek száma, mind az ideálisnak tartott gyermekszámok alapján, és ők azok, akik a legnagyobb eséllyel terveznek az elkövetkezendő öt éven belül gyermeket vállalni. Őket az egyedül élő, de párkapcsolattal rendelkező válaszadók követik, ami jelzi, hogy az együtt járó párok komoly demográfiai potenciált jelentenek, mind a kapcsolat stabilá tétele

esetén házasságkötésükkel, mind a gyermekvállalási hajlandóságukkal. További vizsgálatot érdemel jellemzőik és terveik részletes megismerése. A mintában nagy számmal jelen lévő pár nélküliek – érthető okokból – a legóvatosabbak, más feltételezés alapján a legborúlátóbbak terveikben. Ennek közelebbi vizsgálata szintén lényeges feladat. Az elemzés során felfigyeltünk arra, hogy az általánosságban megkérdezett tervek (szeretne-e gyermeket, milyen az ideális család, hány gyermeket tervez) esetén megbomlik a feltételezett sorrend, a házasokat nem az együttélők követik, hanem a valószínűsített lazább kapcsolati formával rendelkezők. A belátható időre szóló jövőterveknél azonban a kapcsolat erőssége szerint rendeződnek az elképzelések.

A tanulmányunkban használt párkapcsolati kategóriák jellemzése árnyaltabb, mint ahogy a köznapai értelmezésekben megjelenhetnek, így például az együtt járó párok kapcsolata is lehet olyan stabil, jövőorientált, mint a már együtt élő vagy megházasodott pároké. Ebben a tanulmányban nem tértünk ki a kapcsolatok minőségének vizsgálatára, de a jövőben tervezzük ezzel kiegészíteni elemzésünket.

Felhasznált irodalom

- Cheng, Haoyue, Wenliang Luo, Shuting Si, Xing Xin, Zhicheng Peng, Haibo Zhou and Yunxian Yu (2022) Global trends in total fertility rate and its relation to national wealth, life expectancy, and female education. *BMC Public Health*. Vol. 22. (1): 1–13.
- Engler Ágnes (2018) Párkapcsolati elköteleződés és családalapítási szándékok. In: Engler Ágnes (szerk.) *Család és karrier*. Debrecen: Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12–37.
- Engler Ágnes, Pári András (2021) Párkapcsolat és családalapítás. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről*. Budapest: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft. 87–112.
- Götmark, Frank and Malte Andersson (2020) Human fertility in relation to education, economy, religion, contraception, and family planning programs. *BMC Public Health*. Vol. 20. (1): 1–17.
- Kapitány Balázs, Murinkó Livia (2020) Párkapcsolati változások, termékenységi trendek. In: Kolosi Tamás, Szelényi Iván és Tóth István György (szerk.) *Társadalmi R riport*. Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Kapitány Balázs, Spéder Zsolt (2018) Gyermekvállalás. In: Monostori Judit, Őri Péter és Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai portré 2018*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Népeség tudományi Kutatóintézet. 47–64.
- Kopp Mária, Skrabski Árpád (2020) *A boldogságkeresés útjai és útvesztői*. Budapest: KINCS és L'Harmattan.

- Lundberg, Shelly and Robert A. Pollak (2015) The evolving role of marriage: 1950–2010. *The Future of Children*. Vol. 25. (2): 29–50.
- Murinkó Livia, Spéder Zsolt (2021) Párkapcsolatok, házasságkötés. In: Monostori Judit, Óri Péter és Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai portré 2021*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet. 9–28.
- Rövid Irén (2018) Pillanatfelvétel a szinglikről. A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján. *Területi Statisztika*. 58. évf. 3. sz. 302–318.
- S. Molnár Edit (2011) Párkapcsolat létesítését/megszüntetését érintő magatartási normák változásának megfigyelése. In: Pongrácz Tiborné (szerk.) *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. 37–69.
- Susánszky Éva, Szántó Zsuzsa (szerk.) (2013) *Magyar lelkiállapot 2013*. Budapest: Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió.
- Tárkányi Ákos (2006) A gyermekszám és a vallásosság kapcsolata. *Demográfia*. 49. évf. 1. sz. 68–84.
- Veroszta Zsuzsanna, Györgyi Zoltán (2021) Képzési háttér és gyermekvállalási tervek. *Educatio*. 30 évf. 2 sz. 184–205.

